

The Encyclopedia Herald of Ukraine

2024. Vol. 16

DOI: 10.37068/evu.16.12

Article history:

Received 16/06/2024

Accepted 28/11/2024

Published 13/12/2024

Citation Duminica, I. (2024).

Encyclopedic dictionary "Modern History (World and Romanian)", by Lidia Prisac, Ion Valer Xenofontov; Chişinău, 2023). *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 16, 1-6.

<http://doi.org/10.37068/evu.16.12>

© 2024 Author

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ISSN 2706-9990 (print)
ISSN 2707-000X (online)

Енциклопедичний словник “Сучасна історія (світова та румунська)”; уклали Лідія Присак, Іон Валер Ксенофонтов; Кишинів, 2023

Іван Думініка

Комратський державний університет,

Комрат, Республіка Молдова

ORCID: 0000-0002-2019-6456

Email: duminicaivanivan@gmail.com

Резюме

Представлено огляд енциклопедичного словника “Сучасна історія (світова та румунська)”, що 2023 року вийшов друком у Кишиневі, подає понад 2300 статей, присвячених значним подіям, явищам, процесам та видатним постатям 20–21 століть. У словнику закономірно значну увагу приділено історії Бессарабії, Молдавської АРСР, Молдавської РСР та Республіки Молдова. Водночас є чимало інформації українознавчого характеру, і в нашому огляді зроблено акцент саме на описові цього словникового контенту. Зокрема, описано статті про Україну, відомих українських політиків, деякі трагічні сторінки з історії України, що сколихнули весь світ.

Ключові слова

сучасна історія, енциклопедичний словник, Україна, Бессарабія, Молдова, нові історичні терміни, загальні довідкові статті, впливові особистості.

Encyclopedic dictionary “Modern History (World and Romanian)”; by Lidia Prisac, Ion Valer Xenofontov; Chişinău, 2023

Ivan Duminica

Comrat State University, Comrat, Republic of Moldova

ORCID: 0000-0002-2019-6456

Email: duminicaivanivan@gmail.com

Abstract

This review examines the encyclopedic dictionary “Modern History (global and Romanian)”, published in Chişinău in 2023. The reference book contains over 2300 encyclopedia entries dedicated to significant events, phenomena, processes, and prominent figures of the 20th and 21st centuries. The reviewed work rightfully pays significant attention to the history of Bessarabia, the Moldavian ASSR, the Moldavian SSR, and the Republic of Moldova. However, there is a considerable amount of information related to Ukraine. This review delves into the dictionary’s coverage of Ukraine, highlighting encyclopedia entries on the state, key figures, some globally known tragic events, and the country’s complex historical trajectory.

Keywords

literary studies, regional encyclopedia, cultural heritage, Cherkasy region.

У 2023 році світ побачив перший випуск енциклопедичного словника “Сучасна історія (світова та румунська)”¹, який уклали Лідія Присак та Іон Валер Ксенофонт — відомі молдовські історики, у доробку яких низка серйозних наукових студій. Його надруковано у видавництві Державного університету Молдови. Укладачі мають кілька попередніх спільних праць, що висвітлюють біографії різних постатей, серед них — і ті, що впливали на розвиток історичної науки в Молдові (Xenofontov, Prisac 2023; Prisac, Xenofontov, Salagor 2023). У їхніх спільних публікаціях приділено увагу трагічним сторінкам в історії Бессарабії, зокрема репресіям. Ідеться, наприклад, про статтю, у якій розглянуто питання забезпечення провізцією депортованих з Молдавської РСР під час операції “Південь” (1949), у ній же подано цінне інтерв’ю зі свідками депортацій (Xenofontov, Prisac, 2018; Xenofontov, Prisac, 2021). Ще однією темою, яку розглядають разом, є історія вірмен у Республіці Молдова (Prisac, Xenofontov, 2016).

Багаторічна плідна співпраця науковців нині втілилася в енциклопедичний проєкт під назвою “Сучасна історія” (світова та румунська). Це енциклопедичний словник, що містить понад 2300 статей (607 сторінок), охоплює широкий спектр тем, пов’язаних з історією 20–21 століть, зокрема ключові події, явища, процеси та особистості, що вплинули на світову історію. Особливу увагу приділено історії Бессарабії, Молдавської АРСР, Молдавської РСР та Республіки Молдова.

¹Lidia Prisac, L., & Xenofontov I. (2023). *Istoria contemporană (universală și a românilor): dicționar enciclopedic*. Chişinău: Editura USM. ISBN 978-9975-62-620-0

Зі вступної статті читач дізнається, що робота над енциклопедичним словником розпочалася восени 2019 року та тривала упродовж пандемії COVID-19, яка змінила умови його створення. Основні коректури та оновлення виконано в 2023 році.

Словник має традиційну структуру, що забезпечує зручність користування та ефективність пошуку інформації завдяки алфавітному розташуванню статей. До корпусу словника належать статті, що висвітлюють історичні події та процеси, діяльність національних та міжнародних організацій, біографії видатних особистостей, які зробили значний внесок в історію сучасної цивілізації, а також нові терміни та концепції, запропоновані авторами. Окрім історичних понять, словник вміщує основні терміни з різних сфер суспільного життя, як-от: політика, наука, культура та архітектура. Для розширення аудиторії, зокрема залучення молоді, словник пропонує також статті про сучасну музику, кіно, моду, автомобілі та спорт.

Довідкове видання також висвітлює історію всіх сучасних держав світу та тих, що існували певний період (Чехословаччина, Югославія, Німецька Демократична Республіка та СРСР). Значне місце відведено питанням гендерної рівності та історії дітей, доля яких була позначена трагічними подіями — геноцидом, Голокостом, масовими вбивствами і депортаціями. Додамо, що праця надає читачам цінну інформацію, засновану на ретельному аналізі та масштабній бібліографічній базі. Словникові статті відповідають сучасним науковим стандартам і висвітлюють широкий спектр тем від глобальних історичних процесів до локальних подій.

Цікавим аспектом є класифікація авторами типів істориків. Зокрема, виділено три їх категорії: історик-найманець (автор, який виконує історичні дослідження на замовлення), історик-пропагандист (використовує свої дослідження для політичної пропаганди), історик-універсал (створює наукові студії з новими ідеями і концепціями) (с. 277). На наш погляд, ця класифікація доволі логічна, оскільки відображає різноманітність підходів і ролей, які історики часто виконують у своїй професійній діяльності. Вона враховує реалії сучасної історичної науки і типи діяльності істориків. Історик-найманець, працюючи на замовлення, що може впливати на об'єктивність висновків. Історик-пропагандист пропонує науковий матеріал, що посилює ідеологічні наративи. Історик-універсал прагне до новаторства і об'єктивності, генеруючи наукові ідеї та концепції, сприяючи прогресу історичних досліджень.

У словнику знаходимо розлогу статтю "Україна" (с. 568–570). Зазначено, що це держава у Східній Європі з населенням 36 744 634 осіб (2023). Окреслено історичні етапи, починаючи з часів Київської Русі, завоювання її Золотою Ордою, описано поділ території між Великим князівством Литовським та Польщею. Також згадано про події 20 століття — Голодомор, репресії сталінського періоду, Другу світову війну, катастрофу на Чорнобильській АЕС у 1986 році та проголошення незалежності України у 1991 році. Описано сучасні політичні події в Україні, серед яких й анексія Криму Росією у 2014 році, зусилля уряду України відновити контроль над сепаратистськими регіонами Донецька та Луганська. Згадується також обрання Володимира Зеленського Президентом у 2019 році та ескалація війни з РФ у 2022 році, яка призвела до великої кризи біженців, осудив її майже весь світ. Є інформація й про підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році разом з Республікою Молдова та Грузією попри повторювані застереження з боку РФ. Це підписання автори статті розглядають як причину найбільшої політичної кризи в Україні та міжнародного напруження між Росією й західними державами від часу завершення Холодної війни.

Словник містить статтю про Дніпровську ГЕС як найважливіший проєкт, розпочатий в Україні під час першого п'ятирічного плану СРСР. У статті акцентовано, що будівництво гідроелектростанції та греблі на Дніпрі розпочалося у 1921 році біля Олександрівська (нині Запоріжжя). Місто стало важливим промисловим центром і головним постачальником енергії для Донбасу та Кривбасу. Витрати на будівництво значно перевищили заплановані, а населення Запоріжжя за десятиліття зросло вчетверо. Описано, що ДніпроГЕС було збудовано за підтримки американських радників на чолі з полковником Г'ю Лінкольном Купером, який отримав за свою роботу значну оплату та нагороди від радянського уряду (с. 185).

Окрему статтю (с. 600) присвячено захопленню в 2022 році Запорізької АЕС російськими військами під час ескалації російсько-української війни, ризику ядерного забруднення та використання станції як військової бази. Зазначено про шантаж з боку Росії щодо використання ядерних об'єктів для тиску на європейські країни, контроль за 60% виробництва електроенергії України та плани створення "Новоросії" для забезпечення сухопутного доступу до Криму та Придністров'я.

Автори написали окрему статтю про першого Президента України Леонідові Кравчуку (с. 311). Інформують, що він був членом КПРС упродовж 1958–1991 років і підписав разом із Борисом Єльциним та Олександром Лукашенком угоду в Біловезькій Пущі, ліквідувавши Радянський Союз. Проте автори помилково представили Олександра Лукашенка як одного з підписантів. Насправді представником з Білорусі був Станіслав Шушкевич, який на той час головував у Верховній Раді Республіки Білорусь, а О. Лукашенко став президентом Республіки Білорусь лише у 1994 році.

У довідковому виданні приділено увагу й другому Президенту України Леонідові Кучмі, що перебував на цій посаді від 1994 до 2005 року. Увагу акцентовано на тому, що він відіграв важливу роль у підписанні низки міжнародних угод, зокрема Партнерство заради миру з НАТО в 1997 році, що сприяло зближенню України з західними державами. Зазначено також і про інші зусилля щодо інтеграції України до світової спільноти, а також його роль у політичних та економічних реформах (с. 569).

Віктора Ющенка, про якого так само є стаття, схарактеризовано як українського політика, Президента України (2005–2010), прем'єр-міністра (1999–2001). Повідомлено, що він був головою Національного банку України (1993–1999) та лідером опозиційної групи "Наша Україна". У словнику окреслено його політичну кар'єру, зусилля щодо реформ і боротьбу з корупцією, а також його роль під час Помаранчевої революції (с. 598).

Петро Порошенко описується як український політик і підприємець, який був Президентом України від 2014 до 2019 року, очільник політичної партії "Європейська Солідарність" (с. 443).

Володимир Зеленський представлений як шостий Президент України, обраний у 2019 році. Зазначено про його досягнення як актора, його професійні якості, що дозволили стати лідером країни під час ескалації війни з РФ у 2022 році. Підкреслено його роль у міжнародній дипломатії та зусилля з відсічі російській агресії (с. 601).

Українознавчу тематику розширюють статті, присвячені радянським репресіям, що торкнулися також і Молдови. У статті про Голодомор 1932–1933 років (с. 243–244) наголошено, що це була одна з найскладніших гуманітарних катастроф для українців, спричинених комбінацією природних чинників, економічною колективізацією та репресивною політикою Сталіна. Офіційну кількість загиблих оцінюють від 3

до 5 мільйонів людей. У статті є відомості й про те, що в листопаді 2006 року Верховна Рада України офіційно визнала Голодомор 1932–1933 років актом геноциду українського народу; цей трагічний факт також визнали парламенти 14 країн світу, серед яких США, Канада, Велика Британія, Естонія, Аргентина, Австралія, Італія, Угорщина та інші.

У словнику є інформація й про те, що 1932 року в Радянському Союзі діяв закон “Про захист майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та зміцнення державної власності”, відомий як “Закон про п’ять колосків”. Відповідно до нього арештовували та розстрілювали людей, які намагалися сховати бодай якісь крихти для харчування. За даними авторів, цей закон спричинив масові втечі через Дністер до Бессарабії. Подано історію про те, як у лютому 1932 року під час спроби перейти річку біля Оланешті було розстріляно 40 втікачів, а ще 100 молдовських втікачів було вбито біля Тигіни (с. 467). Спираючись на джерела, автори констатують, що тільки в період від серпня 1937 до листопада 1938 року в МАРСР було засуджено 6947 осіб, з яких 4886 (70,3%) — до розстрілу, 2004 (28,9%) — до ув’язнення в таборах ГУЛАГу, а справи 57 осіб (0,8%) були повернуті для повторного розгляду (с. 468).

На сторінках енциклопедичного словника можна знайти інформацію про роль української етнічної спільноти в соціально-економічному та культурному розвитку Бессарабії. Автори описують, що в першому парламенті Молдавської Демократичної Республіки “Сфатул Цэрий” (існував у період від 20 жовтня 1917 до 27 листопада 1918) 105 місць депутатів належали більшості, а 45 місць — національним меншинам (15 для українців, 13 для євреїв, сім для росіян, три для болгар, два для гагаузів, два для німців та по одному для поляків, вірмен та греків) (с. 499). Цікавими у словнику видаються факти про загальносоюзний перепис населення від 17 січня 1939 року, який показав, що в Молдавській АРСР було 170982 (28,54%) молдован та 303 825 (50,71%) українців (с. 467). Автори додають, що у грудні 1924 року було обрано головний елемент політичної системи автономії — Молдавський Регіональний Комітет Партії. У 1925–1926 роках серед 29 членів і дев’яти кандидатів до Комітету було 12 росіян, дев’ять українців, чотири євреї та лише два молдовани (румуни). Після приєднання Бессарабії до Радянського Союзу у 1940 році на території Молдавської РСР проживала значна кількість українців. Серед етнічних груп населення українці склали 15,50% від загальної чисельності населення (с. 370).

У контексті сучасної історії українсько-молдовських зв’язків автори підкреслюють, що Україна визнала незалежність Республіки Молдова 8 грудня 1991 року (с. 371).

Безсумнівно, енциклопедичний словник “Сучасна історія” (світова та румунська) є важливим науковим виданням, корисним для викладачів, дослідників, студентів і всіх, хто цікавиться історією. Це цінний ресурс, що сприяє глибшому вивченню та розумінню сучасної історії.

Цей словник є важливим і для українського читача з кількох причин. По-перше, він охоплює історичні події та процеси, що мають значення для всього регіону, зокрема й України. По-друге, праця містить інформацію про історичні зв’язки між Молдовою та Україною, що дозволяє глибше зрозуміти спільне минуле й культурні взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА [REFERENCES]

- Prisac, L., & Xenofontov, I. (2016). The Armenians in the Republic of Moldova. Demographic, Cultural, and Religious Aspects. In K. Siekierski and S. Troebst (Eds), *Armenians in Post-Socialist Europe* (pp. 98–106). Köln: Böhlau Verlag. <https://doi.org/10.7788/9783412502263-010>
- Prisac, L., Xenofontov, I., & Salagor, I. (2024). Fondul de arhivă personal al istoricului Ion Jarcuțchi [Personal archive fund of historian Ion Jarcuțchi]. *Akademos*, 4(71). <https://doi.org/10.52673/18570461.23.4-71.14> [in Romanian]
- Xenofontov, I. & Prisac, L. (2018). Deportat în Siberia din cauza câinelui Stalin [Deported to Siberia Because of Stalin's Dog] In *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației* (vol. 2, pp. 251–254). Chișinău [in Romanian].
- Xenofontov, I. V., & Prisac, L. (2021). Alimentația deportaților din RSS Moldovenească în cadrul Operațiunii “Yug” (1949). [Nutrition of deportees from the Moldavian SSR in the context of “Yug” Operation (1949)]. *Akademos*, 2(61), 96–101. <https://doi.org/10.52673/18570461.21.2-61.08> [in Romanian].
- Xenofontov, I. & Prisac, L. (2023). Anatol Petrencu: profesorul și istoricul ieșit din tipare [Anatol Petrencu: The Unconventional Professor and Historian] In *Student, profesor și cercetător în anii '80-'90: drumul spre regăsire și libertate* (edition 3, pp. 209–250). Chișinău: “Editura Lexon-Prim” [in Romanian].